

p-ISSN 2300-4088
e-ISSN 2391-5951
NR 2 (2015)

PROGRESS IN ECONOMIC SCIENCES

**CZASOPISMO NAUKOWE INSTYTUTU EKONOMICZNEGO
PAŃSTWOWEJ WYŻSZEJ SZKOŁY ZAWODOWEJ
IM. STANISŁAWA STASZICA W PILE**

p-ISSN 2300-4088
e-ISSN 2391-5951

Progress in Economic Sciences

**Rocznik Naukowy Instytutu Ekonomicznego
Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Stanisława Staszica
w Pile**

Nr 2 (2015)

Wersja elektroniczna czasopisma jest wersją pierwotną

© Copyright by **Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej
im. Stanisława Staszica w Pile**

Piła 2015

p-ISSN 2300-4088
e-ISSN 2391-5951

Przygotowanie i druk:
KUNKE POLIGRAFIA, Inowrocław

Katarzyna SMĘDZIK-AMBROŻY*

Wpływ dopłat bezpośrednich na zrównoważenie gospodarstw rolnych w Polsce – próba symulacji na przykładzie gospodarstw FADN z regionu Wielkopolska i Śląsk

Wstęp

Rozwój zrównoważony rolnictwa jest obecnie jednym z najważniejszych celów wspólnej polityki rolnej Unii Europejskiej. W imię realizacji tego celu dokonuje się retransfer środków finansowych na rzecz sektora rolnego w UE. Jego wspieranie stanowi uniwersalną tendencję w różnych regionach świata, niezależnie od ich poziomu rozwoju [Kułyk 2009, s. 87]. Wynika to z osobliwości czynnika ziemi i rolnictwa, na skutek których z sektora tego, w warunkach rynkowych permanentnie odpływa nadwyżka bezpośrednia. Zjawisko to nasila wzrost specjalizacji produkcji oraz ryzyka rynkowego [Czyżewski 2009, s. 83–90]. Zewnętrzne zasilanie rolnictwa ma więc istotne znaczenie w kształtowaniu jego sytuacji ekonomiczno-produkcyjnej [Grzelak 2012, 104–109]. Także wspólna polityka rolna UE ukierunkowana na rozwój zrównoważony tego sektora przeciwdziała jego deprecjacji. Już od reformy MacSharry’ego w 1992 roku obserwować można zwrot WPR w kierunku rolnictwa zrównoważonego, zintensyfikowany następnie przez Agendę 2000, Reformę Luksemburską i Przejście „Health Check” [Czyżewski, Poczta-Wajda 2009, s. 202–209]; [Czyżewski, Stępień 2009, s. 231–239]; [Czyżewski, Stępień 2011, s. 9–36]. Zgodnie z Agendą 21 dla regionu morza bałtyckiego: „zrównoważone rolnictwo to takie, które zapewnia żyzność gleb dla przyszłych generacji przez utrwalenie lub odbudowanie zasobów substancji organicznej w glebie, czystość wód i bogactwo różnicowania biologicznego w rolniczym krajobrazie”. Realizatorami koncepcji rozwoju zrównoważonego w Unii Europejskiej są gospodarstwa rolne, które produkują zgodnie z zasadami „wzajemnej zgodności”. Zgodnie z nową filozo-

* Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu.

fią wspólnej polityki rolnej mają one być wynagradzane za pełnienie funkcji „strażników krajobrazu przyrodniczego obszarów wiejskich w UE”, poprzez otrzymywanie płatności bezpośrednich w pełnej wysokości. Gospodarstwa, które prowadzą produkcję rolną nie spełniając zasad „wzajemnej zgodności” pozbawione są w UE części dopłat bezpośrednich. W krajach UE-15 sankcje z tego tytułu obowiązują rolników już od 2007 r. W nowych państwach członkowskich, w tym w Polsce wymogi wzajemnej zgodności wdrażane są stopniowo. Od 2009 roku obowiązują wymogi z obszaru A, dotyczące ochrony środowiska, wymogi z obszaru B obejmujące wytyczne z zakresu zdrowia publicznego, zwierząt i zdrowotności roślin oraz identyfikacji i rejestracji zwierząt obowiązują od 2011 roku, natomiast wymogi z obszaru C zostały wdrożone w 2013 roku – dotyczą one dobrostanu zwierząt. Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi w przypadku nieprzestrzegania wymagań *cross-compliance* płatności bezpośrednie są redukowane proporcjonalnie do naruszeń. Wymiar sankcji za nieprzestrzeganie wymogów podstawowych jest uzależniony od wielu czynników. W przypadku gdy rolnik celowo dopuścił się niezgodności, obniżka wynosi z zasady 20% całkowitej kwoty. Agencja Płatnicza może, na podstawie oceny przedłożonej przez właściwy organ kontroli, wydać decyzję o obniżeniu tego procentu jednak do wysokości nie mniejszej niż 15%. W określonych przypadkach może go zwiększyć nawet do 100% całkowitej kwoty [Departament 2012].

W związku z tym w gospodarstwach rolnych od momentu obowiązywania sankcji (w Polsce od 2009 r.) powstaje dylemat: czy produkować w sposób zrównoważony, utrzymując przy tym prawo do całości dopłat bezpośrednich, czy produkować w sposób intensywny, orientując się na efektywność mikroekonomiczną, rezygnując z części lub całości dopłat bezpośrednich? Zgodnie z optyką mikroekonomiczną można sądzić, że wybór sposobu prowadzenia działalności przez gospodarstwa rolne będzie wynikał z porównania alternatywnych kosztów i korzyści, jakie pociągają za sobą te dwa odmienne sposoby gospodarowania (zrównoważony *versus* niezrównoważony).

W ślad za tą myślą w niniejszym opracowaniu podjęto próbę oceny relatywnych różnic w sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych z regionu Wielkopolska i Śląsk, prowadzących w latach 2004–2010 produkcję rolną w sposób trwale zrównoważony i niezrównoważony. Postawiono pierwszą hipotezę, „że gospodarstwa zrównoważone osiągają niższe wyniki ekonomiczne niż nierównoważone”. W dalszej kolejności podjęto próbę symulacji kosztów wynikających z utraty prawa do całości, bądź części dopłat bezpośrednich w gospodarstwach niezrównoważonych. Oparto ją o wyniki ekonomiczne uzyskiwane przez te gospodarstwa w latach 2004–2008. Celem symulacji była odpowiedź na pytanie, czy dopłaty bezpośrednie mogą stanowić skuteczny instrument oddziałujący na wzrost zrównoważenia rolnictwa w badanym regionie. Będzie to możliwe, jeśli ich wysokość będzie adekwatna do straty wynikającej z ograniczenia intensywności produkcji w gospodarstwach

zrównoważonych. W pracy postawiono drugą hipotezę, mówiącą „że obowiązywanie sankcji w zakresie utraty prawa do płatności przez gospodarstwa niezrównoważone po 2009 r. powoduje wyrównanie sytuacji ekonomicznej tych gospodarstw i gospodarstw zrównoważonych”. Potwierdzenie tej hipotezy pozwoli powiedzieć, że po 2009 r. utrata korzyści, wynikająca z ograniczenia intensywności produkcji w gospodarstwach zrównoważonych zostanie zniwelowana przez oddziaływanie płatności bezpośrednich. Zatem będzie można stwierdzić, że dopłaty stanowią skuteczny instrument oddziaływania wspólnej polityki rolnej na wzrost zrównoważenia środowiskowego gospodarstw rolnych w regionie Wielkopolska i Śląsk.

W ocenie zrównoważenia środowiskowego gospodarstw zastosowano trzy kryteria:

- udział zbóż w strukturze zasiewów gruntów ornych nieprzekraczający 66%;
- liczbę grup roślin uprawianych w gospodarstwie wynoszącą co najmniej 3;
- obsadę wszystkich zwierząt utrzymywanych w gospodarstwie nieprzekraczającą 2 sztuk dużych na 1 hektar użytków rolnych.

Wybór mierników zrównoważenia wynikał z kryteriów programów rolno środowiskowych, dyrektywy azotanowej, będącej częścią wymagań *cross-compliance* oraz dostępności danych w zbiorach FADN (*Farm Accountancy Data Network*)¹. W analizach wykorzystano dane dotyczące sytuacji ekonomicznej gospodarstw FADN z regionu Wielkopolska i Śląsk. Przyjęto, że gospodarstwa, które spełniały wszystkie trzy kryteria nieprzerwanie w każdym z lat okresu badawczego, począwszy od 2004 roku, należały do trwale zrównoważonych (231 gospodarstw), zaś nie spełniające żadnego z nich do trwale niezrównoważonych (57 gospodarstw). W ten sposób otrzymano dwie stałe pod względem liczebności próby w skład których, w każdym z lat analizy, wchodziły te same gospodarstwa. W pierwszej części opracowania dokonano próby oceny sytuacji ekonomicznej i potencjału produkcyjnego gospodarstw trwale zrównoważonych na tle niezrównoważonych. W analizach zastosowano następujące mierniki: roczny nakład pracy w godzinach, wielkość gospodarstwa w hektarach, liczbę zwierząt w sztukach dużych na hektar użytków rolnych, produkcję ogółem w zł oraz przypadającą na: roboczogodzinę i hektar użytków rolnych, koszty ogółem w zł, dochód gospodarstwa rolnego w zł oraz przypadający na: roboczogodzinę i hektar użytków rolnych. W analizach posłużono się wartościami średnimi.

¹ Sieć Danych Rachunkowości Gospodarstw Rolniczych (FADN) została utworzona na podstawie Rozporządzenia Rady EWG nr 79/65/EWG z dnia 15 czerwca 1965 r. w sprawie utworzenia sieci zbierania danych rachunkowych dotyczących dochodów i działalności gospodarstw rolniczych w Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej. Od 2004 r. rachunkowość FADN prowadzona jest także w Polsce w reprezentatywnej próbie gospodarstw.

W kolejnej części opracowania dokonano symulacji wpływu dopłat bezpośrednich w latach 2004–2008 na sytuację ekonomiczną gospodarstw trwale niezrównoważonych. W latach tych otrzymywały one całość dopłat, które zwiększały podobnie jak w gospodarstwach zrównoważonych ich dochód (sankcje z tytułu niespełniania wymogów *cross-compliance* zastały wprowadzone w Polsce dopiero w 2009 roku). Wobec tego z wartości średnich dochodów tych gospodarstw osiągniętych w poszczególnych latach odjęto wartość dopłat. Wynikała ona z pomnożenia średniej wielkości gospodarstwa i wartości dopłat obszarowych na hektar użytków rolnych (zgodnie z tabelą 1 i 2). Rolnikowi, który spełnia warunki do przyznania jednolitej płatności obszarowej w latach 2004–2012 przysługiwały także prawa do płatności uzupełniających do: powierzchni upraw w plonie głównym, a także upraw chmielu oraz od 2007 r. tak zwana płatność zwierzęca. W opracowaniu założono, że wszystkie gospodarstwa obok płatności obszarowej otrzymywały płatności uzupełniające do roślin w plonie głównym. Zgodnie z uszczegółowieniem Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi obejmuje ona praktycznie każdą z upraw występujących w polskim rolnictwie (Agencja 2010). Poza tym żadne z gospodarstw nie korzystało z dopłat do upraw chmielu oraz płatności zwierzęcej, która przysługuje do trwałych użytków zielonych. Wynikało to z faktu, że w grupie gospodarstw niezrównoważonych występowały aż 53 gospodarstwa wyspecjalizowane w tuczu trzody chlewnej i tylko cztery gospodarstwa wielokierunkowe. Powodowało to, że w żadnym z nich nie wystąpiły uprawy upoważniające do starania się o te płatności.

Tabela 1. Stawki płatności obszarowych w latach 2004–2008 (zł/ha)

Rodzaj płatności	2004	2005	2006	2007	2008
Jednolita płatność obszarowa	210,53	225,00	276,28	301,00	393,31
Uzupełniająca płatność obszarowa – rośliny w plonie głównym	292,78	282,35	313,45	294,91	269,32
Uzupełniająca płatność obszarowa – chmiel	1013,81	870,02	962,75	978,77	999,1
Uzupełniająca płatność obszarowa – płatność zwierzęca	-	-	-	438,73	379,55

Źródło: Marks-Bielska R., Babuchowska K., 2009.

Tabela 2. Stawki płatności obszarowych w latach 2009–2012 (zł/ha)

Rodzaj płatności	2009	2010	2011	2012
Jednolita płatność obszarowa	506,98	562,09	710,57	732,06
Uzupełniająca płatność obszarowa – rośliny w plonie głównym	356,47	327,28	274,21	211,80

Rodzaj płatności	2009	2010	2011	2012
Uzupełniająca płatność obszarowa – chmiel	1363,94	1420,07	1 476,08	1 276,38
Uzupełniająca płatność obszarowa – płatność zwierzęca	502,62	439,03	396,14	306,99

Źródło: <http://funduszeue.info/blog/2012/12/02/arimr-rozpoczyna-wyplate-płatności-bezpośrednich-i-płatności-rolnosrodowiskowych-za-2012-r/>.

Następnie porównano dochody gospodarstw niezrównoważonych bez dopłat z dochodami osiąganymi przez gospodarstwa zrównoważone w latach 2004–2012. Ponieważ nie dysponowano danymi na temat wielkości dochodów gospodarstw w latach 2009–2012 założono, że w każdym z tych lat były one równe średniej wielkości dochodów dla okresu lat 2004–2008, skorygowanej o wielkość dopłat. Oznacza to, że od średnich dochodów w każdym z lat okresu 2004–2008 odjęto odpowiednią wartość dopłat. Następnie obliczono średnią wartość dochodu dla lat 2004–2008 bez dopłat dla grupy „zrównoważone” i „niezrównoważone”. Tak obliczone średnie zwiększono o sumę dopłat będącą iloczynem średniej wielkości gospodarstwa w 2008 roku oraz stawki dopłat dla każdego z lat okresu 2009–2012. W ten sposób uzyskano wartości dochodów dla poszczególnych lat okresu 2009–2012 w grupie „zrównoważone” i „niezrównoważone”. Z powyższego wynika także poczynione założenie, że średnie wielkości gospodarstw w analizowanych grupach w poszczególnych latach okresu 2009–2012 odpowiadały ich średniej wielkości w 2008 roku.

Wyniki ekonomiczne i potencjał produkcyjny gospodarstw o różnym stopniu zrównoważenia w latach 2004–2008

Gospodarstwa zrównoważone różniły się od niezrównoważonych istotnie większym obszarem, średnio w latach 2004–2008 o ponad 35 ha. Cechowały je także zdecydowanie niższe nakłady pracy na hektar użytków rolnych (średnio o 91 godzin) oraz intensywność produkcji zwierzęcej. Średnia obsada zwierząt na hektar użytków rolnych w latach 2004–2008 wynosiła w gospodarstwach zrównoważonych 0,86 sztuki dużej, natomiast w niezrównoważonych aż 6,99. Przy tak znacznej obsadzie zwierząt w gospodarstwach niezrównoważonych można wnioskować, że z całą pewnością nie spełniały one postanowień dyrektywy azotanowej. Wynika z nich, że maksymalna obsada zwierząt w gospodarstwie nie powinna przekraczać 2 sztuk dużych na hektar, co odpowiada produkcji azotu w wysokości 170 kg. Zdecydowanie niższa intensywność produkcji zwierzęcej a także wyższe nakłady ziemi i niższe prace w stosunku do gospodarstw niezrównoważonych wynikały także z różnic w strukturach tych grup według typów. W grupie zrównoważonych

dominowały gospodarstwa wielokierunkowe (60,2%), a w dalszej kolejności wyspecjalizowane w uprawach polowych (19%), wyspecjalizowane w chowie i hodowli zwierząt w systemie wypasowym (9,5%) oraz wyspecjalizowane w produkcji mleka (8,7%). W gospodarstwach niezrównoważonych dominowały wyspecjalizowane w chowie świń (93%) oraz wielokierunkowe (7%).

Tabela 3. Potencjał produkcyjny i wyniki ekonomiczne gospodarstw zrównoważonych w latach 2004–2008

Nazwa wskaźnika	2004	2005	2006	2007	2008	2004–2008 (średnia)
Wielkość gospodarstwa w hektarach	58,26	58,44	58,44	58,88	59,39	58,68
Nakład pracy w godzinach	5588	5566	5588	6006	6006	5742
Nakład pracy w godzinach na hektar	96	95	96	102	101	98
Liczba zwierząt w SD na hektar użytków rolnych	0,86	0,86	0,87	0,87	0,83	0,86
Przychody ogółem w zł	245148	239255	253101	309956	289570	267406
Przychody ogółem w zł na hektar użytków rolnych	5106,8	5002,1	5314,4	6333,0	5549,5	5461,2
Przychody ogółem w zł na roboczogodzinę	33,83	33,16	35,98	43,80	40,48	37,5
Koszty ogółem w złotych	202945	196914	216738	240881	272501	225996
Dochód z gospodarstwa w złotych	71714	75540	80556	114378	71851	82808
Dochód z gospodarstwa w zł na hektar użytków rolnych	2032,9	1846,8	2270,4	2865,2	1898,6	2182,8
Dochód z gospodarstwa w zł na roboczogodzinę	13,30	12,49	15,30	20,21	14,58	15,18

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych FADN.

Tabela 4. Potencjał produkcyjny i wyniki ekonomiczne gospodarstw niezrównoważonych w latach 2004–2008

Nazwa wskaźnika	2004	2005	2006	2007	2008	2004–2008 (średnia)
Wielkość gospodarstwa w hektarach	21,83	22,70	24,54	23,64	24,23	23,39
Nakład pracy w godzinach	4510	4114	4708	4510	4268	4422
Nakład pracy w godzinach na hektar	207	181	192	191	176	189
Liczba zwierząt w SD na hektar użytków rolnych	6,62	7,05	7,12	7,49	6,66	6,99
Przychody ogółem w zł	370900	360246	374728	422526	452197	396119
Przychody ogółem w zł na hektar użytków rolnych	26618	27475	25710	35780	37345	30585
Przychody ogółem w zł na roboczogodzinę	76,46	86,28	72,39	90,84	99,42	85,08
Koszty ogółem w złotych	275068	276022	300061	365917	361049	315623
Dochód z gospodarstwa w złotych	113372	102979	99744	78660	116348	102221
Dochód z gospodarstwa w zł na hektar użytków rolnych	5028,3	7290,8	5727,7	4535,0	6084,8	5733,3
Dochód z gospodarstwa w zł na roboczogodzinę	23,42	24,19	20,54	18,77	24,90	22,36

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych FADN.

Gospodarstwa zrównoważone cechowały w latach 2004–2008 niższe wyniki ekonomiczne niż gospodarstwa niezrównoważone. Średnie przychody ogółem przypadające na ha użytków rolnych w gospodarstwach niezrównoważonych były wyższe aż blisko 6-krotnie niż w grupie gospodarstw zrównoważonych. Odnotowywały one także wyższe ponad dwukrotnie przychody na roboczogodzinę. Gospodarstwa niezrównoważone miały jednak o około 30%

wyższe koszty ogółem w zł. Uwidaczniają się także znaczne różnice w dochodach osiągniętych przez te grupy gospodarstw, choć już nie tak znaczne jak w przypadku przychodów. W wartościach absolutnych średnie dochody w gospodarstwach zrównoważonych były o 20% niższe niż w niezrównoważonych. W przeliczeniu na hektar użytków rolnych gospodarstwa niezrównoważone osiągały jednak dochody ponad dwukrotnie wyższe niż zrównoważone. Wynikało to z ich zdecydowanie niższych zasobów ziemi. Natomiast w przeliczeniu na roboczogodzinę różnica ta wynosiła 32% na korzyść gospodarstw niezrównoważonych. Prawdziwą jest więc teza, że „gospodarstwa zrównoważone osiągnęły niższe wyniki ekonomiczne niż nierównoważone”.

Symulacja wpływu dopłat bezpośrednich na sytuację ekonomiczną gospodarstw o różnym stopniu zrównoważenia w latach 2004–2008

W tabeli 5 i 6 zamieszczono wielkości dopłat obszarowych, które w latach 2004–2012 zwiększyły dochody gospodarstw zrównoważonych i niezrównoważonych. Średnio w tym okresie gospodarstwa zrównoważone otrzymały 2,5-krotnie wyższe dopłaty niż niezrównoważone. Wynikało to z ich większego, średnio ponad 2,5-krotnie, obszaru.

Tabela 5. Wielkości dopłat w gospodarstwach niezrównoważonych i zrównoważonych w latach 2004–2008 (średnio w zł na gospodarstwo)

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008	2004–2008 (średnia)
Gospodarstwa niezrównoważone	10987,3	11516,9	14472	14087,3	16055,5	13423,8
Gospodarstwa zrównoważone	29322,9	29649,5	34463,8	35087,2	39353,6	33575,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych FADN.

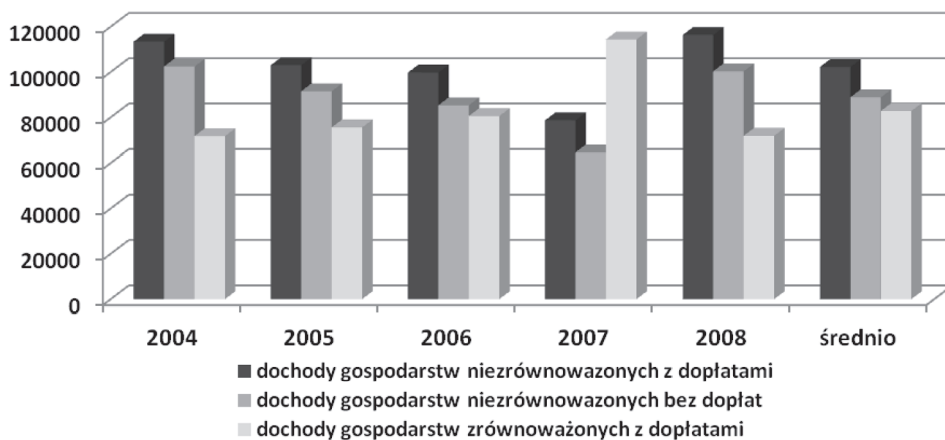
Tabela 6. Wielkości dopłat w gospodarstwach niezrównoważonych i zrównoważonych w latach 2009–2012 (średnio w zł na gospodarstwo)

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2009–2012 (średnia)
Gospodarstwa niezrównoważone	20196,1	20802,36	23034	22076,89	21527,34
Gospodarstwa zrównoważone	50667,25	52188,23	57786,89	55385,7	54007,02

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych FADN.

Czy jednak pozbawienie gospodarstw niezrównoważonych dopłat z tytułu nie spełniania zasad *cross-compliance* wyrównałoby różnice pomiędzy sytuacją ekonomiczną obu analizowanych grup? Na rysunku 1 zamieszczono wielkości dochodów osiągniętych przez gospodarstwa niezrównoważone i zrównoważone w latach 2004–2008 z dopłatami i bez nich. Wynika z niego, że pozbawienie dopłat gospodarstw niezrównoważonych, w tych latach z wyjątkiem 2007 r. nie spowodowałoby wyrównania różnic w ich dochodach i gospodarstw zrównoważonych. W 2007 r. gospodarstwa zrównoważone osiągnęły wyższą nadwyżkę bezpośrednią z produkcji i wówczas ich sytuacja ekonomiczna była korzystniejsza niż niezrównoważonych. Było to efektem szczególnie niekorzystnych cen na rynku wieprzowiny w Polsce w tym roku, co wywołało znaczne obniżenie dochodów gospodarstw niezrównoważonych.

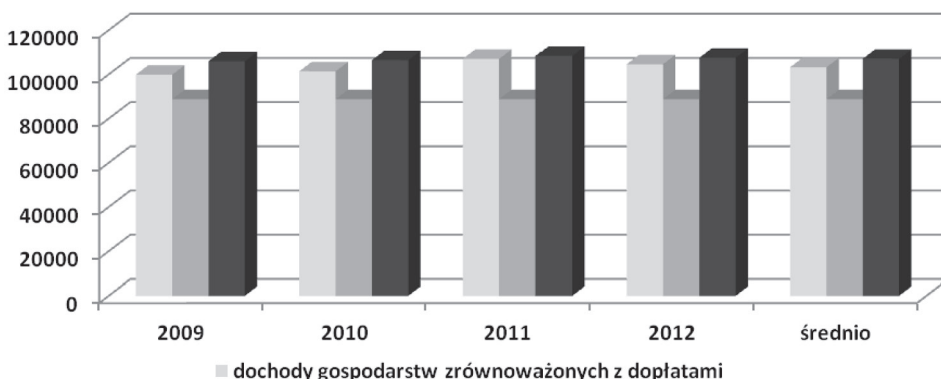
Rysunek 1. Wpływ dopłat bezpośrednich na sytuację ekonomiczną gospodarstw zrównoważonych i niezrównoważonych z regionu Wielkopolska i Śląsk w latach 2004–2008

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych FADN.

Sytuacja zmieniła się po 2009 r. na co wskazują wyniki symulacji zobrazowane na rysunku 2. Warto przypomnieć założenie o tym, iż dochody analizowanych grup gospodarstw w poszczególnych latach okresu 2009–2012 były średnią dochodów z lat 2004–2008, skorygowanych o wielkość dopłat. Stąd dochody gospodarstw niezrównoważonych w każdym z tych lat bez dopłat są takie same. Ich wielkość w stosunku do osiągniętych przez gospodarstwa zrównoważone wraz z dopłatami jest niższa w każdym z lat okresu 2009–2012. Także uwzględnienie najniższego wymiaru sankcji w postaci redukcji dopłat o 15% w gospodarstwach niezrównoważonych pozwala na wyrównanie ich sytuacji dochodowej względem gospodarstw zrównoważonych.

Rysunek 2. Wpływ dopłat bezpośrednich na sytuację ekonomiczną gospodarstw zrównoważonych i niezrównoważonych z regionu Wielkopolska i Śląsk w latach 2009–2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych FADN.

Po 2009 r. system dopłat bezpośrednich stanowi skuteczny instrument zabezpieczający gospodarstwa zrównoważone przed spadkiem dochodów z tytułu ograniczenia intensywności produkcji. Pozwala to przyjąć tezę, mówiącą że „obowiązywanie sankcji w zakresie utraty prawa do płatności przez gospodarstwa niezrównoważone powoduje po 2009 r. wyrównanie sytuacji ekonomicznej tych gospodarstw i gospodarstw zrównoważonych”. Wskazują na to wyniki przeprowadzonych symulacji dotyczące gospodarstw FADN o różnym stopniu zrównoważenia z regionu Wielkopolska i Śląsk.

Podsumowanie i wnioski

Wykazano, że gospodarstwa zrównoważone z regionu Wielkopolska i Śląsk w latach 2004–2008 cechowała zdecydowanie gorsza sytuacja ekonomiczna niż gospodarstwa niezrównoważone. Miało to miejsce w warunkach ich zdecydowanie wyższego (gdyż ponad dwukrotnie) obszaru i kilkukrotnie niższej intensywności produkcji zwierzęcej. Niższe wyniki osiągnęte przez gospodarstwa zrównoważone podkreślają potrzebę wsparcia ich dochodów z tytułu dbałości o środowisko przyrodnicze obszarów wiejskich. Dostrzega to także Unia Europejska, wprowadzając sankcje dla gospodarstw niezrównoważonych w postaci ograniczenia bądź pozbawienia ich całości dopłat bezpośrednich. W Polsce obowiązują one od 2009 r. Wyniki symulacji wykazują, że po 2009 r. dopłaty bezpośrednie rekompensują utratę korzyści z tytułu ograniczenia intensywności produkcji w gospodarstwach zrównoważonych. Następuje bowiem wyrównywanie ich sytuacji dochodowej z gospodarstwami niezrównoważonymi. Miało to miejsce nawet przy uwzględnieniu najniższego wymiaru sankcji względem gospodarstw niezrównoważonych, jakim jest redukcja dopłat

jedynie o 15%. Było to możliwe dzięki znacznemu wzrostowi kwot płatności po 2008 roku. Tym samym można stwierdzić, że dopłaty bezpośrednie w Polsce po 2008 roku stały się skutecznym instrumentem wzrostu zrównoważenia rolnictwa. Wskazywały na to wyniki przeprowadzonych symulacji na przykładzie gospodarstw FADN z regionu Wielkopolski i Śląska.

Bibliografia

- Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. http://www.arimr.gov.pl/fileadmin/pliki/pb2010/publikacje/pb_2010.pdf, (dostęp: 10.12.2012).
- CZYŻEWSKI A., POCZTA-WAJDA A., 2009, *Role of Decoupling in the System of CAP Financial Support. Dilemmas and Recommendations. Proceedings of the international scientific conference Economic Science for Rural Development*, nr 18.
- CZYŻEWSKI A., STĘPIEŃ S., 2009, *Changes in the Mechanism of Direct Support and Agricultural Markets Stabilisation in the Aspect of the CAP "Health Check" Proposals. Proceedings of the international scientific conference Economic Science for Rural Development*, nr 18.
- CZYŻEWSKI A., STĘPIEŃ S., 2011, *Wspólna polityka rolna UE po 2013 r. a interesy polskiego rolnictwa*. Ekonomista, nr 1.
- CZYŻEWSKI B., 2009, *Evolution of Land Rent Theory and its Significance for the EU Agriculture. Proceedings of the international scientific conference Economic Science for Rural Development*, nr 18.
- Departament Płatności Bezpośrednich MRiRW. *Wymogi Wzajemnej Zgodności*. Retrieved: <http://www.minrol.gov.pl/pol/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/Platnosci-bezposrednie/Normy-i-Wymogi-Wzajemnej-Zgodnosci-cross-compliance> (dostęp: 01.01.2013).
- GRZELAK A., 2012, *Sytuacja ekonomiczna w rolnictwie na tle tendencji ogólnogospodarczych w Polsce w latach 1995–2010*. Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu. Volume XIV, Zeszyt 3.
- KUŁYK, P., 2009, *Retransfer of Incomes in Selected Developing and Developed Countries. Proceedings of the international scientific conference Economic Science for Rural Development*, nr 18.
- MARKS-BIELSKA, R., BABUCHOWSKA K., *Wsparcie dochodów rolników w formie dopłat bezpośrednich*. Retrieved: www.wne.sggw.pl/czasopisma/pdf/EIOGZ_2009_nr75_s135.pdf, (dostęp: 01.01.2013).

Streszczenie

Opracowanie stanowi próbę oceny wpływu dopłat bezpośrednich na sytuację ekonomiczną gospodarstw o różnym stopniu zrównoważenia z regionu Wielkopolska i Śląsk w Polsce, w latach 2004–2012. Na podstawie przeprowadzonej symulacji wykazano, że po 2009 roku dopłaty stały się skutecznym instrumentem wsparcia zrównoważenia środowiskowego rolnictwa w tym regionie. Dzięki wprowadzeniu sankcji wobec gospo-

darstw niezrównoważonych prowadziły bowiem do wyrównywania sytuacji dochodowej gospodarstw trwale zrównoważonych i niezrównoważonych. Dowiedziono także, że gospodarstwa zrównoważone z tego regionu, w latach 2004–2008, osiągały znacznie niższe wyniki ekonomiczne niż niezrównoważone. Wystąpiło również znaczne zróżnicowanie według typów produkcyjnych pomiędzy grupą badanych gospodarstw zrównoważonych i niezrównoważonych. W pracy wykorzystano dane systemu rachunkowości rolnej FADN, dotyczące sytuacji ekonomicznej gospodarstw z regionu Wielkopolska i Śląsk w latach 2004–2008. Próbkę badawczą stanowiło 231 gospodarstw trwale zrównoważonych i 57 gospodarstw trwale niezrównoważonych.

Słowa kluczowe: rolnictwo zrównoważone, dopłaty bezpośrednie, wyniki ekonomiczne gospodarstw rolnych

The impact of direct payments on the balance of farms in Poland – an attempt to simulate the example of FADN farms of the region Wielkopolska and Silesia

Summary

Article an attempt to evaluate the impact of direct payments on economic situations of farms with varying degrees of sustainability from Wielkopolska and Śląsk Region in Poland, in the years 2004–2012. On the basis of the simulation showed that after 2009 payments are effective means of supporting environmental sustainability of agriculture in this Region. Introduction of sanctions towards unsustainable farms led to compensate for the income situation of sustainable and unsustainable farms.

Key words: sustainable agriculture, direct payments, the economic performance of farms

Влияние непосредственных доплат на сбалансирование аграрных хозяйств в Польше – проба симуляции на примере хозяйств FADN в великопольском регионе и Силезии

Краткое изложение

Разработка является попыткой представить оценку влияния непосредственных доплат на экономическую ситуацию хозяйств с различной степенью уравнивания в великопольском регионе и Силезии в 2004–2012 годах. На основании проведённой симуляции было показано, что после 2009 года доплаты стали эффективным инструментом поддержки общественного уравнивания сельского хозяйства в этих регионах. Благодаря введению санкции для неуравновешенных хозяйств было достигнуто возмещение доходной ситуации хозяйств, стабильно уравниваемых и неуравновешенных. Было также доказано, что уравниваемые хозяйства этого региона в 2004–2008 годах достигали значительно низшие экономические результаты по сравнению с неуравновешенными хозяйствами.

Появилось также значительное различие по производственным типам между группой исследуемых уравновешенных и неуравновешенных хозяйств. В работе использовались данные системы сельскохозяйственной бухгалтерии FADN, связанной с экономической ситуацией хозяйств в великопольском регионе и Силезии в 2004–2008 годах. Исследуемую группу составляли 231 стабильно уравновешенных и 57 стабильно неуравновешенных хозяйств.

Ключевые слова: уравновешенное сельское хозяйство, непосредственные доплаты, экономические результаты аграрных хозяйств

JEL: J40